

APIE STAKLIŠKIŲ AUKŠTUMAS IR ŽEMUMAS

Kostas Biliūnas

Iš ryto čia beveik nieko nevyksta. Balkšvas oras visus įklampinęs į snaudulį. Ne tik laisvoji gamta, bet ir miestelio gyventojai – sulėtėję ir vengiantys bereikalingo judesio.

Aštuntą valandą Liepų gatvėje atsiranda gyvybės. Dvi neatpažįstamos lyties žmogystos užima vietą ant aukštų betoninių laiptelių prie vieno iš aikštės pastatų, virš kurio kabo užrašas „Pildyk“. Netoli laiptelių didžiaračių dviračių remia dar vienas rytmetinis piliėtis. Kažką tarpusavyje kalba, kažin, ar lietuviškai, gal tam tikra vietinės rūšies tarme, primenančia apuoko ūbavimą.

Bet pasirodo moteris ir ramus, banguojantis pokalbis liaujasi. Aukštas jos balsas nuskardena per visą gatvę, dideliu kvadratu apibrėžiančią skverą su penkiais storais medžiais. Kitame gatvės gale esančiame lange užsidega šviesa. Dar iš toliau pasigirsta, kaip autobusas pagazuoja prieš įkalnę ir darda centro link. Įvažiavęs į aikštę, autobusas apsuka ratą Liepų gatve ir sustoja priešais pastatą su aukštais betoniniais laipteliais. Niekas neišlipa, niekas ir neįlipa, tik po kurio laiko išsliuogia vairuotojas.

Dar vienas žmogus ima klebenti silikatinio namelio duris, šalia kurių kabo vos vos įkypa reklama: „Maistas ir kitos prekės“. Pasislėpusi už autobuso, stotelėje sėdi juodai apsirengusi moteris. Autobusas jau išvažiavo, o ji tebesėdi. Iš aikštės gerai matosi ir silikatinė krautuvė, ir namas su atremtu šalia dviračiu, ir tarp tų dviejų įsiterpęs dar vienas plytinis namelis, užmūrytomis durimis. Nebevarstomų, užsandarintų durų aikštėje yra ir daugiau. Virš vieno iš jų dar neseniai buvo parašyta: „Baras“.

Liepų gatvė už krautuvės šiek tiek pasisuka ir leidžiasi žemyn, nutoldama nuo aikštės. Čia sustoja automobilis, o iš medinio namo išeina moteris su geltonu šakočiu rankose. Kitoje gatvės pusėje, stačiai į viršų kyla uždaryti, bet neužrakinti šventoriaus vartai, balti kaip ir visa tvora. Iš karto už vartų tokia pati balta bažnyčia. Stakliškių bažnyčia atsitraukusi nuo aikštės ir stovi

keistame sklype – šventorius čia kyla, čia leidžiasi, ir jame vos užtenka lygios vietos pačiai bažnyčiai. Blyškiam fone jos nelabai ir matyti – už bažnyčią ryškesnės ties vartais išsišakojantys elektros laidai. Kitame plataus šventoriaus gale prasiveria varteliai, ir skersai per dar žalią veją sparčiai pražingsniuoją pilkai apsirengęs vyras. Varteliai įrengti aukščiausioje šventoriaus vietoje, ant mažytės kalvos, kuri iš karto leidžiasi bažnyčios link. Dešinėje šventoriaus pusėje daug tuščios erdvės, veja leidžiasi žemyn iki kelių kryžių, kur, matyt, palaidoti vietos kunigai. Už kalvelės dar vieni vartai veda klebonijos link. Netaisyklingas ir kalvotas šventorius primena apylinkių kalvas ir klonius. Tai tarsi sumąžintas jų atvaizdas.

Negristose gatvelėse už klebonijos stovi keletas automobilių, įsikomponavusių tarp sausakimšų žalių konteinerių. Čia prasideda kalvos, ant pirmos kurių, tarp granitinių plokščių ir kryžių, pluša moteris, kiek aukščiau dar dvi. Jos tarsi skirtinguose kambariuose – nebendruoja, bet kiekviena sau pasilenkusi dirba. Toliau už kalvų – jau tik dirvonai ir ganyklos.

Suskamba varpas. Moteris kalvose ima sinchroniškai trepsėti, purtydamos žemes nuo batų. Varpo gaudimas duslus, baltame ore panašus į kažkokį iš pačios gamtos atsklandantį garsą. Dūžio aidas šaižiausias tiesiai priešais bažnyčios bokštus, iš kurių galėtum pamatyti, kaip žemėja kraštovaizdis, atsiveria pievos ir besirangančios Verknės slėnis. Labiausiai varpo dūžis nuaidi ne aikštėje, o tiesiai priešais fasadą su bokštais, iš kurių matytųsi pamažu žemėjančios pievos ir iki nenueinamo toumo nusitęsęs Verknės slėnis. Laidais iš Prienų į kairįjį bokštą atiteka elektra, užsikuria elektrinės vargonų dūplės ir geltonai nusidažo skulptūros bei banguoti karnizai. Varpas girdisi ne tik kalvose, bet ir aikštėje, iš kurios pačios bažnyčios nelabai ir matyti. Nesiliaujanti konkurencija tarp *sacrum* ir *profanum*, tarp šventoriaus ramybės ir aikštės bruzdesio. Moteris juoda striuke vis dar sėdi, bet parduotuvės durys jau uždarytos. Nebėra ir dviračio. Ateinančią valandą bažnytkaimio centras iš autobusų stotelės ir pastato su betoniniais laiptais persikels į nedidelę bažnyčią.

Skaidrūs vėlyvojo baroko langai į vidų įleidžia dūmų spalvos šviesą, kuri dramatiškai susimaišo su LED

Tekstas yra Architektūros fondo projekto „Aikštėje“ kuruojamo ciklo „Vertė“ dalis. Projekto strateginis partneris – Lietuvos kultūros taryba.

šviestuvų skleidžiama šviesa. Vos įėjus, šoninės sienos viduje atrodo labai arti viena kitos, čia vietos nedaug. Bet kiek toliau nuo įėjimo bažnyčia taip išplatėja, kad net nesimato kraštų. Ji ir didelė, ir maža vienu metu. Atvažiuojant nuo aikštės pusės atrodo maža, einant pro vartus – jau milžiniška, įėjus vidun – vėl nedidukė. Ir vėl kitaip atrodo paėjėjus švenčiausiosios vietos link, kur kaip palmės lapai – tokie kaip virš krikštijamo stiuko Jėzulo – išsilenkusios arkos ir virš jų pilkas šešėliuotas kupolas, sustiprinantis kunigo balsą per pamokslą. Šiandien gedulingos Mišios. Juodos parapijonių striukės dera prie tamsių klapų ir grindų, o kur ne kur žilos galvos susilieja su balkšvais Jonu, popiežiais ir aniuolais. Laiptai link vargonų įtaisyti bokšte su tokiais pat dideliais langais. Jaunimas balkone krizendamas ruošiasi giesmėms. Šalta, ir moterys viduje pasilieka su kepurėmis.

Miestelyje, šalia su ūkanomis susiliejusios bažnyčios, net ir apsiniaukusią dieną matyti, kad esi aukštai. Kad iškart už miestelio į pietus, Aukštadvario plento link, esančios šlapios pievos jau yra 20 metrų žemiau už bažnyčią, o toliau atsiveria žaliasis slėnis, kur iš karto

bokštais ir laiminimo balkonėliu – tiesia linija žvelgia į šventais laikytus Žiupos šaltinius. Palikdama aikštę su jos hedonistiniu gyvenimu, bažnyčios architektūra tarsi panirusi į transcendentinį ryšį su vietovės dvasia. Jos trišonė apsidė saugo prasmingą aukštumą, o bokštai, priešingoje pusėje, tarsi saugo nuo velniškų būtybių Verknės pakrančių raistuose.

Stovint bažnyčioje, jokių miestelio ženklų nesimato – tik iš dangaus krintanti šviesa. O jeigu aikštėje lauki autobuso, matai bažnyčią iš šono, langas prieš langą – matyti, kas vyksta kitapus šventoriaus, danguje. Fasadai su perpučiamais bokštais, iš kurių kairiajame iš pradžių kaboja iš viso 5 varpai, ir ažūrinis balkonėliu iškilęs virš miestelio trobų žvelgia kažkur toli į pietus, vienu metu būdamas ir miestelyje, ir kažkur už jo ribų. Šis išpūdis pasitinka jau pirmą kartą atvažiuojant į Liepų gatvės rėminamą aikštę, iš kurios pasimato atokiau stovinčios ir nusišokusios bažnyčios šonas. Aikštė, kurioje susikerta iš keturių pusių susibėgantys keliai, ir bažnyčia – du skirtingi pasauliai, padaliję žmogaus dėmesį tarp empirinio ir transcendentinio horizontų. Ši nuolatinė įtampa sudaro miesto, didelio ir mažo, gyvybę. Stakliškėse ji vis dar tebesitęsia, nors, atrodo, vos berusena.

Stakliškės įsikūrusios ten, kur vienos aukščiausių Lietuvoje kalvų leidžiasi žemyn į Verknės slėnį. Šiaurėje ir šiaurės rytuose, toje pusėje, kur šventoriuje už apsidės kyla nedidelė kalvelė, driekiasi kalvos ir aukštumos. Ten išlikusi alkavietė, vietinių vadinama Sienakalniu. Tai kalnas, sudarytas iš keturių viršūnių, tarp jų driekiasi pelkė, dauba, išrikiuoti apeiginiai akmenys, kurių didžiausias vadinamas Dievo stalu. Su šia vieta susiję įvairūs padavimai ir pasakojimai apie čia stovėjusią pilį ir statomą bažnyčią, kuriuose kaip bene esminis elementas nuolat figūruoja kalno statumas. Iš čia galima atsigręžti atgal į Stakliškes ir pamatyti mažų upelių ir versmių, kurių vanduo besileisdamas subėga į pelkėtą Verknės slėnį, išvagotą kraštovaizdį. Pasak vietos legendų,

aukščiausios ir žemiausios apylinkių vietos – kalnai, pelkės ir versmės – buvo susidūrimo su pagoniška anapusybe tiltai.

Šeštą valandą vakaro grįžus į Liepų aikštę, veiksmas čia baigiasi. Niekas nebesėdi autobusų stotelėje, ką tik išvažiavo paskutinis į sostinę. Tyloje nesigirdi nei šunų, nei automobilių, nei žingsnių. Vos įžiūrėti juodi bažnyčios bokštai susilieja su viską apėmusia tamsa. ☞

Stakliškių Švč. Trejybės bažnyčia. Iš wikipedia.org

už Verknės driekiasi pelkėti Gojaus, Baudėjų miškai. Stakliškių bažnyčios fasadas tarsi nusišukęs nuo miesto – ignoroja miesto aikštę su prekyautojais, barais ir autobusais, su atvažiuojančiais miestelio lankytojais. Jis iškilęs virš aplinkinių medinių namų žvelgia žemyn į ūkanose ištirpusį slėnį. Vietoj tradicinės *ad orientem* krypties, Stakliškių apsidė pasukta į šiaurės rytus, į kalvotas aukštumas, o pagrindinis fasadas su